

KERTINĖ PARAŠTĖ

Pjesė apie Lietuvos Brastos sutartį ignoruoja Lietuvą

Sovietinis dramaturgas Michailas Šatrovas parašė savo pjesę „Brastos taika“ („Brestsky Mir“) jau 1962 metais. Chruščiovo destalinizacijos laikais, bet ištraukos iš jos tikrai šimtą pirmą sykį pasirodė laikraščio *Novoje Vremia* puslapiuose. Pjesės premjera numatoma lapkričio mėnesį Maskvos Vachtangovo teatre.

Ši pjesė bemač sukelė didelį susidomėjimą Sovietų Sąjungoje ir užsienyje, ne tiek dėl jos meninių savybių, kiek dėl politinių priežasčių. Pjesėje pasirodo iš sovietinės literatūros ir istorijos ištrintos, sovietinėje enciklopedijoje dar neegzistuojančios Leono Trockio ir Nikolajaus Bucharino figūros. Autorius juos vaizduoja, kaip uolius, nors karštakošius, revoliucionierius, Lenino sąjungininkus. Stalinas pjesėje neigiamas — pavydus, ypatingu intelektu nepasižymintis oporūnistas.

Pjesė domimasi ir todėl, kad jos autorius yra entuziastingas gorbaciūnės „persitvarkymo“ politikos rėmėjas. Šatrovas tiesiai pirštu beda į paraleles tarp Lenino „išmintingų“ politikos 1918 metais ir dabartinių Gorbaciūno reformų. Pjesėje, tarp kitko, tvirtinama, jog liaudis suprasi, kad kapitalizmas reikia „šturmuoti“ su „taikos šūkiu“.

Nors Šatrovo pjesė mažiau doko istoriją, negu ankstesnė sovietiniai dramos veikalai istorinėmis temomis, ji tebėra būdingas „tarybinis“ veikalas. Mūsų šimtmečio istorija tebeinterpretuojama paraidžiui pagal bolševikinį vadovėlį. Autorius tebesilenkia „dieviškojo“, neklaidingojo vado stabui — pjesės Stalinas netikęs, bet Leninas įsikūnijusi tobulybė.

Lietuviams, latviams, estams ir kitoms nerusų tautoms sovietinėje imperijoje Šatrovo pjesė ypač svarbi savo Lietuvos Brastos (Brest-Litovsko) sutarties interpretacija. Derybos tarp Vokietijos ir Sovietų Rusijos Lietuvos Brastoje užtruko nuo 1917 metų gruodžio antros iki 1918-ųjų kovo trečios dienos. Abi pusės pasisakė už laisvą tautų apsisprendimą, nors abidvi planavo aneksuoti jų ekspansiją blokuojančias tautas. Vasario 9-os–10-os dienos sesijose į bolševikinę delegaciją

įsijungė Vincas Mickevičius Kapuskas, kuris pasmerkė Lietuvos Tarybą, kaip „vokiečių įrankį“. Vasario 16 dieną Lietuvos Taryba paskelbė Lietuvos nepriklausomybę, kurią tauta apgynė savo krauju. Vokiečiams vis giliau veržiantis į Rusiją ir Ukrainą, Leninas nusprendė pasirašyti taikos sutartį labai nepalankiomis sąlygomis, nes tai, jo manymu, buvo vienintelis būdas išgelbėti bolševikinį režimą. 1918 metų kovo 3 dieną su Vokietija pasirašyta sutartimi Sovietų Rusija pripažino Ukrainos, Rusijos, Gruzijos ir Suomijos nepriklausomybę; Lenkija, Pabaltijo valstybės ir dalis Gudijos buvo atiduotos Vokietijai. Tai buvo svarbus žingsnis Pabaltijo valstybių kelyje į laisvę ir nepriklausomybę.

Savo įvade į Šatrovo pjesę *Novoje Vremia* redaktoriai rašo, kad Leninas buvo teisingas tvirtindamas, jog „tikrai taika, tikrai taikinga pertrauka galės apsaugoti spalio (revoliucijos) pergale“, nors 1918 metais tai reikė, kad reikės priimti „nepaprastai pažeminančias sąlygas“ — sutikti, kad „nuo Rusijos revoliucijos bus atplėtos Lenkija, Lietuva, Latvija, stambi Ukrainos dalis, Baltarusija ir Estija“. Įvadas nė žodeliu neužsimena apie tuo laiku Lenino ir bolševikų paskelbtą tautų apsisprendimo principą, kurį įvairios tautos stengėsi įgyvendinti.

Šatrovo pjesės veikėjai taip pat visai nekreipia dėmesio į tautinį klausimą ir retkarčiais net elgiasi kaip „didžiariausi šovinitai“, dėl kurių perspėjo Leninas. Visose *Novoje Vremia* išspausdintose pjesės ištraukose nėra nė vienos užuominos apie iš imperijos jau išsivadavusias ar besivadovaujančias nerusų tautas. Bucharinas, pavyzdžiui, taip susumuoja Brest-Litovsko taikos sutarties sąlygas: „Atiduot, ar neatiduot pusę Rusijos?“

Kaip tada Bucharinui, taip dabar Šatroviui ir Gorbaciūviui, Lietuva, Latvija ir Estija ir kitos nerusų tautos tėra „Rusijos dalis“. Po „revoliucionierių“, „pažangių“ rašytojų ir „demokratiškų“ vadų kaukėmis — tie patys iš seno pažįstami šovinistų ir imperialistų veidai. Jei Šatrovo pjesė kada nors pasieks Lietuvos teatrus, lietuviai ją turėtų nušvilpti nuo scenos, kaip neseniai pirmojo komunistų par-

Buvome liudininkais Romoje

Pluoštas įspūdžių

Būti liudininku didžiojo mūsų amžiuje įvykio, kai į Lietuvą ir lietuviams atkreipiamas dėmesys ne tik Romoje, katalikybės centre, bet ir visame pasaulyje, yra išskirtinė privilegija ir garbė. Tai privilegija pasinaudojo apie keturi tūkstančiai lietuvių, suvažiavę, suskridę iš visų kontinentų. Apie tai, kad lietuviai buvo „užkariavę“ Šventąjį Tėvą ir kitus dignitorius, reikia manyti, mūsų spaudoje bus daug rašoma ir kalbama. Šiame rašiny to neįmanoma padaryti. Pilną reportažą, įvykių ir faktų eigą galėtų pateikti tik turįs visus kredencialus, įgaliojimus būti visur pirmose eilėse, susisiekti su įvykių tvarkytojais, savo rankose turėti kalbų originalus ir vertimus. Čia tik eilinio stebėtojo, dažniausiai paskutinę eilę sėdėjusio, žiupsnelis įspūdžių.

Dėmesio centre, aišku, buvo pats popiežius Jonas Paulius II. Jo palankumas visam tam, kas lietuviška, yra nesuinteresuotas, apolitiškas. Neužmirškime, kad jis lenkas pietietis, nuo Krokuvos, o pietietiai, priešingai negu lenkai šiaurietiai, daug palankesni ir nuoširdesni lietuviams. Jeigu popiežium būtų italas, tokio palankumo būtumėm neturėję.

Popiežius lietuviškai

Išskirtini ir neužmirštami buvo du atvejai. Pirmas jų tai privati lietuvių audiencija pas popiežių. Įeinančius sargyba nuodugnai patikrina, kad kas neįneštų ginklų. Scenoje šone susėdę mūsų vyskupai ir arkivyskapai, kitoj pusėj Vasario 16 gimnazijos mokiniai, tautinių šokių šokėjai. Penkios minutės prieš popiežiaus atėjimą įžengia šveicarų sargyba, dėvinti spalvotą uniformą, su alebardomis. Įžengia ir Jonas Paulius II. Suprantama, entuziazmas, plojimai. Jį lietuviškai pasveikina vyskupas Paulius Baltakis, o vyskupas Antanas Vaičius sveikina Lietuvos episkopato vardu lotyniškai ir įteikia dovanėlę — gintarinį paveikslą. Susijaudinęs vyskupas siekia net popiežiaus kojas apkabinti. Popiežius jį pakelia ir pabučiuoja į abu žandus. Neužmiršamas momentas.

Jonas Paulius II paskaitė ilgoką kalbą lietuviškai. Kada tai yra buvę 600 metų istorijoje? Jo

tijos sekretoriaus Griškevičiaus pasmerkto „nacionalinio ribotumo ir pasipūtimo, nacionalizmo ir šovinizmo“ pavyzdį.

tarimas gražus, taisyklingas. Net mūsų kietąją „l“, ištaria taisyklingai, ko normaliai negali lenkai šiaurietiai, ir jiems vietoj „l“ išeina „u“. Sunkiau jam tik su lietuviška „e“. Visur girdime „e“. Tai galima būtų lengvai pataisyti, jei mūsų vertėjai, popiežiui perrašydami lietuvišką tekstą, truputį „suklystų“, užuot rašę žodį „metai“ ar „mes“, viena raidę transkribuotų į „ia“ — „miatai“, „mias“. Jo kalba nuoširdi, o po žodžių, kad „jūs, brangūs lietuviai, mano širdy užimate ypatingą vietą“, kilo didelis entuziazmas ir plojimai. Po to fotografavosi su jaunimu, kunigais, seselėmis, ėjo per salę, sveikinosi, kalbino, atsakinėjo į klausimus. Suprantama, mažai kas galėjo turėti progą jį užkalbinti, būti arčiau jo.

Centrinio punkto buvo sekmadienio, birželio 28 d., iškilmingos pamaldos, dalyvaujant kardinolams, Europos vyskupams, diplomatiniam korpusui ir kitiems didžiūnams. Kelis dešimčių tūkstančių Šv. Petro bazilika buvo pilna. Lietuviams buvo atskira, atitverta vieta. Tolokai sėdintiems ne daug kas galima buvo matyti, ir mūsų operos choro giedojimas buvo girdimas tik per garsiakalbį (platesnis tos dienos pamaldų aprašymas buvo *Drage* liepos 7 d., 1 psl.).

Išėję iš bazilikos vėl laukiame greit pasirodantį popiežiaus, kaip ir kiekvieną sekmadienio vidudienį, iš savo kambario lango. Kalba „Viešpaties angelas“, palaimina. Čia vėl gal keli šimtai tūkstančių romėnų ir turistų išgirdo apie Lietuvos krikšto jubiliejų ir naująjį palaimintąjį arkivyskupą Jurgį Matulaitį. Popiežius pasveikino ir lietuviškai. Tuo pat metu toji didžioji minia atkreipė dėmesį ir į iš bazilikos balkono išskabinatą didelį Palaimintojo Jurgio paveikslą, pieštą italo dailininko.

Lietuviškiems reikalams buvo skirta visa savaitė. Prieš šias iškilmes vyko Vatikano suruoštas trijų dienų kolokviumas, kuriame paskaitas skaitė mokslininkai, tarp jų ir keturi, ne trys, lietuviai (prisidėjo vienas kunigas iš Lietuvos). Paskaitos buvo aukšto lygio, tik, deja, lietuviai dar nebuvo suvažiavę ir mažai kas galėjo jose dalyvauti.

Iš kitų renginių pažymėtinas koncertas toje pačioje audiencijų salėje. Salė normaliai tokiems reikalams neduodama, lietuviai ją gavo arkivyskupo Pauliaus Marcinkaus dėka. Pradžioje prof. Paulius Rabikauskas, SJ, skaitė trumpą paskaitą itališkai, prof. Vytautas Vardys angliškai. Vis

apie krikščionybės kelią Lietuvon. Seniai girdėta ir matyta mūsų iškilioji Lilija Šukytė-Vasyliūnienė iki širdies gelmių mus žavėjo pradžioje su pora itališkų, vėliau lietuviškom dainom. Jai akompanavo Raminata Lampsatytė. Gale pasirodė Chicagos Lietuvių operos choras, vadovaujamas Arūno Kaminsko. Ir nustebo tie, kurie tą chorą išgirdo pirmą kartą, pavydėjo mums, kad turime profesionalaus lygio dainininkų ansamblį. O koncerto pabaigoje, kai uždainavo su visais niuansais

Šventasis Tėvas popiežius Jonas Paulius II

„Lietuva brangi“, kai kam ir ašaros pasirodė. Tik gaila, kad ne visi choristai galėjo atvažiuoti, kad tebuvo du trečdaliai dainininkų.

Buvo abejonių, ar toji suvažiavusiųjų masė galės sutilpti Villa Lituania namuose susipažinimo dieną. O vis dėlto sutilpo. Abiejų rūmų visi aukštai, salės, kiemai, terasos, koridoriai sutalpino, ir visi buvo pavaišinti.

Komentarai

Vyriausias Krikščionybės suaktyvėjimo komitetas, taip pat ir Romos komitetas, turėjo labai didelį, atsakingą, komplikuotą uždavinį suorganizuoti, sukviešti, priimti tokią lietuvių masę. Jie padarė, ką galėjo. Var-

giai galima buvo ko daugiau reikalauti. Gal kai kas ir ne nuo jų priklausė. Svarbiausia, trūko informacijos. Nereikia pamiršti, kad Roma su priemiesčiais lygi Chicago, tik skirtumas, kad Romoje nėra aiškaus „centro“, o „centras“ išmėtytas po visą didžiulį seną miestą, išmėtyti ir viešbučiai, kuriuose apsisitojo lietuviai, gal tarp dešimt ar dvidešimt vietų. Mus suvežė autobusai ne visada buvo ipareigoti vežti į visas pamaldas ar susirinkimo vietas. Teko keliauti savom priemonėm. O tos priemonės, miesto autobusai, požeminiai traukiniai labai komplikuotas reikalas ir nesaugus. Nemaža kas mūsų nukentėjo. Didelė grupė, susto-

jusi Parco Tirreno viešbuty, miesto pakrašty, ypač pasigedo informacijos. Nei vadovai, nei autobusų bendrovė, nei viešbutis neinformavo, kad, pvz., tam tikrom valandom yra autobusai, kurie nemokamai vežioja viešbučio gyventojus į Vatikano apylinkę. Tik paskutinę dieną tai atsitiktinai sužinojom. Daugelis ir išvažiavo, nežinodami, kad tam tikrom valandom Šv. Petro bazilikos kriptoj esanti graži lietuviška koplyčia atidaroma apžiūrinėjimui. Autobusų bendrovė tik teikėsi kasdien informuoti, kad vakarais veš kažkur į labai brangius pietus. Jos biznis.

Iškilmingų mišių buvo ir daugiau. Šv. Jono Laterano bazilikoje jas aukėjo vyskupas Paulius Baltakis, Sancta Maria Magiore bazilikoje vyskupas Antanas Vaičius. Abiejose bazilikose gražiai skambėjo mūsų Lietuvių operos ir kitų chorų giesmės. Tik kiek nustebo, kad Sancta Maria Magiore bazilikoje veik visi skaitiniai ir pamokslas buvo angliškai. Pamoksle palaimintojo arkivyskupo Jurgio biografiją atpasakojo iš Chicagos atvykęs kardinolas Joseph Bernardin. Publika buvo tik lietuvių, gal dar vienas kitas italas, kurie angliškai nesupranta, ir nieko naujo neišgirdo.

Dėl informacijos stokos buvo neaišku, kokio pobūdžio bus žadėtasis banketas Angelo pily, nuo kurios kuoro Puccinio operoje Tosca šoka ir nusižudo. Už jėgimą buvo brangiai sumokėta, tai beveik visi tam sekmadienio vakarui pasipuošė, atsivežė gražius drabužius. Ir apsirinkimas: vadinamasis „banketas“ buvo panašus į mums žinomus piknikus. Lauke, Angelo pilies pašonėje, po medžiais, ant žolės ir žvyro. Gal pusė susirinkusiųjų neturėjo kur atsisėsti ir iš popierinių lėkštelių valgė stovėdami.

Ko pasigedom? Pasigedom lietuviškų vėliavų. Kaip būtų buvę gerai, jei rengėjai būtų ipareigoję ekskursijų vadovus, kad jie savo

(Nukelta į 3 psl.)

Lietuviškieji chorai, diriguojami Lietuvių operos dirigento Arūno Kaminsko, gieda per iškilmingąsias šv. Mišias Šv.

Petro bazilikoje, Vatikane.

Nuotrauka Arturo Marj

Šiame numeryje:

Pjesė apie Lietuvos Brastos sutartį • Įspūdžiai iš Lietuvos krikšto sukakties iškilmių Romoje • Prisimenant Antaną Rūką (1907-1967) • Antano Rūko eilėraščiai • „Romeo ir Julieta“ Stratfordo festivalyje • Chicagos teatruose • Fotografas vasarą • Nauji leidiniai

Neužmirštas Antanas Rūkas

JUOZAS PRUNSKIS

Šiomet sueina 20 metų, kai mirė rašytojas Antanas Rūkas, talentingas dramaturgas, gabus aktorius, sumanus režisierius, pajėgus poetas, darbštus žurnalistas. Jis mirė 1967 m. liepos 21 d. Buvo gimęs 1907 metais, taigi šiomet būtų šventė jo 80 metų amžiaus jubiliejų, o dabar minime mirimo dviejų dešimtmečių sukaktį.

Arčiau pažinau jo šeimą, kai buvau paprašytas pakrikštyti jo du sūnus, Dobilą ir Liną, dabar — kompiuterių specialistus, kurių vienas gyvena Chicagoje, antras — Floridoje. Turiu velionio dar nespausdintą kūrinių — „ode“, parašytą man Šv. Jurgio parapijoje švenčiant sidabrinį kunigystės jubiliejų. Tas jo kūrinyje buvo kaligrafiškai surašytas į ilgą „pergamentą“, suvyniojamą kaip audeklas, ir jo skaitymas per iškilmes užsitęsė gal apie pusvalandį.

Savo kūrybos ir kultūrinės veiklos darbui Antanas Rūkas buvo pasirošęs. Baigęs Šiaulių mokytojų seminariją, įsigijo pedagoginę patirtį šešeta metų mokytojaudamas. Vytauto Didžiojo universitete studijavo prancūzų ir rusų kalbas, taigi jam buvo prieinama kitų tautų geroji literatūra. Universitete ir Algirdo Jakševičiaus dramos studijoje bei Balio Sruogos teatro seminare gilinosi į scenos meną. Jau nuo 1935 metų pradėjo dirbti redakcijose, buvo rašytojų draugijos reikalų vedėjas, teatrų inspektorius, aktorius Vilniaus „Vaidilos“ teatre.

Išblokštas į tremtį ir pasiekęs Chicago, kasdieninę duoną pelnydamas fabrike, ėmė uoliau dirbti su teatru, režisuodamas

Antanas Rūkas jaunystėje.

Jaunimo teatre Vandos Frankienės „Karalaite Teisutė“. Čikagiečiai atsimenam jo pastatytą, jo paties sukurta intriguojančią komediją „Bubulį ir Dundulį“, o kaip buvo miela stebėti čia jo režisuotą Putino

dramą „Valdovą“ ar Petro Vaičiūno „Prisikėlimas“. Džiugu, kad jo dramatis veiklas, „Algis Dalgis Gaidžiakojis“ net laimėjo premiją Jaunimo dramos konkurse. Tai eiliuotas veiklas, kuriame išryškina mintis, kad

neturėdama krypties, be užsiėmimo, vaikų energija dažnai prasiveržia į blogi, o tinkama vaga ją nukreipus, galima pasiekti gražių rezultatų. Jo kūrinyje „Žemė šaukia“ buvo premijuotas dar Lietuvoje.

Reikšminga, kad jis kurdamas, režisuodamas, vaidindamas nebijojo kritikos ir jai kėlė aukštus reikalavimus. Pats yra pareiškęs: „Tikra kritika iš tiesų yra analizė, o ne įspūdžių pasakojimas, ne pasipiktinimas niekinimas ir ne įkyrus reklamavimas“.

Yra išleisti Antano Rūko „Veikalai scenai“ (1970), likę ir nespausdintų komedijų.

Antanas Rūkas yra pajėgiai reiškėsis ir poezijoje. Recenzuodamas jo eilėraščių knygą *Bokštai, meilė ir buitį* Stasys Tamulaitis dar 1952 m. *Draugo* kultūriniam priede rašė, kad savo kūryboje Rūkas dainuoja apie „jam svarbius ir jo dvasią stipriai veikiančius dalykus: apie meilę, apie senąjį mūsų protėvių miestą Vilnių ir apie skaudžius žmogų naikinančius būties klausimus“. Jo eilėraščiuose gausu širdį pagaunančio lyrizmo, vaizdinių priemonių, kaip, pvz. šiame — „Kuo gi aš kaltas“:

*Kuo gi aš kaltas, kad tos žvaigždės
mėlyną naktį krito iš rojų,
o aš, išpjovęs karklo dūdelę,
amžiną giesmę giedojau.*

*Del to nerimtas gulsiu į grabą,
po karklo krūmų toks išsitiesiu,
mano žvaigždelei krintant ir degant,
karklo dūdelės giesmę girdėsiu.*

Šitokie jo posmavimai primena ir jo ryšį su lietuvių liaudies kūryba. Poetas jautė gyvenimo trapumą, bokštų laikrodžiai jam šaukė mirties artėjimą. Laimės troškimas žuodamas visagaliu premiją Jaunimo dramos konkurse. Tai eiliuotas veiklas, kuriame išryškina mintis, kad

nežinoma buitį“ idejas.

Antanas Rūkas savo knygoje *Mano tautos istorija* poezijos vaidais perteikia Lietuvos istoriją nuo ledlaikių iki dabarties, vertindamas istorinius įvykius tautiniu ir socialiniu požiūriu.

Be suminėtu talentu, be jo gausių žurnalistinių darbų, Antanas Rūkas buvo ir beletristas. Didžiojoje Britanijoje Nida 1958 metais išleido jo romaną *Sužalotieji*. Tai bolševikų ir vokiečių okupacijos žiauriai grubūs, romantika perpinti vaizdai, karo sužaloti personažai, parodant juos ir stovyklinio gyvenimo sūkuruose.

Pažymėtina, kad šalia dramatinės, poetinės, beletristinės, žurnalistinės kūrybos, Antanas Rūkas dar parašė monografiją apie redaktorių, mokslo veiklų populiariautorių Juozą Adomaitį-Serną, pavadindamas ją „Vienišo žmogaus gyvenimas“. Ji buvo išleista tik metai prieš Rūko mirtį. Taigi Antanas Rūkas paliko gilius pėdsakus kūrybiname gyvenime tėvynėje, o ypač išėivijoje. Jo negalime pamiršti.

Pagarbos verta ir jo žmona Elena Chščonavičiūtė, kuri, likusi našle, spausdė darbe išmokusi raidžių rinkimo, pati surinko savo vyro rankraščiuose paliktas knygas „Bubulis ir Dundulis“ bei „Svajonių šalis“ ir pasirūpino jas išleisti.

Užbaigai dar norėtusi pacituoti iš tėvynės išblokšto benamio Antano Rūko eilėraščio „Svajonė“ posmus:

*Kad aš turėčiau mažą butelį
mažą gatvelę Švento Ignato,
tai ten gyvenčiau, laimingas būčiau,
tai ten gyvenčiau tūkstantį metų.*

*Ten man skambėtų varpai bažnyčių,
ir jiems pritartų maži varpeliai,
ir aš nušviest kasdien klausyčiaus,
kaip aidį garsas lenktom gatvelėm.*

apskriejo ne vien tik Vokietiją. Vaidintas jis Kanadoje, daugelyje Amerikos miestų ir net Australijoje. Man rodos, šis spalvingas nutikimas praskambės kada nors ir tėvynėje.

Dvidešimt akimirkų praskriejo, kaip viena valanda. Šiandien gedi Antano jojo šeima, pasigenda jojo visi, kas artimiau jį pažinojo. Kaip skaudu, kad per anksti jis iškeliavo, kaip gera, kad jį sutikau ir pažinau savo gyvenimo kryžkelėje.

Algimantas Dikinis

1938-tieji tai palaimingieji metai mano gyvenime! Tada pirmąsyk patekau į „Pažadėtąją

žemę“ — Nepriklausomą Lietuvą. Visa buvo įdomu, iki šiol nematyta, iki šiol nepatirta, nors gyvenau taip netoli nuo tos tėvynės dalies, kuri buvo laisva.

Besiaučiant po laikinąją Lietuvos sostinę, belankant įvairiausius renginius, teko daug įdomių, žymių asmenų pamatyti, su daugeliu ir susipažinti. Vienose sporto rungtynėse mano dėmesys buvo atkreiptas į rašytoją, redaktorių Antaną Rūką. Pažintis „tik iš tolo“ pamažu man dilo iš atminties; ilgainiai neteko su Antanu Rūku nei matytis, nei susipažinti.

Kai Vilnija buvo prijungta prie Lietuvos, žinojau, kad Antanas yra Vilniuje, eina svarbias pareigas, bet susitikti su juo neteko iki

Aktoriai Alfars Brinka, Antanas Rūkas ir Mačys „Naujienų“ rudeniniame vakare Chicagoje 1951 metais.

to meto, kai susidūrėme „Vaidilos“ teatre. Ir čia ypatinga draugystė tarp mudviejų neužsimėgė. Galbūt todėl, kad jo ir mano pasaulėžiūros skyrėsi: jis žinomas liaudininkas, varpininkas, gana kairių pažiūrų, aš gi priešingai — ne piktai, bet dažnai draugų vadinama „davatka“, visada linkau „į dešinę“. Nežiūrint to, vienas kito išitikinimus gerbdami, nesileisdavome į nereikalingus ginčus. Antanas visada buvo šimtu procentų džentelmenas. Keletą metų „Vaidiloje“ mums teko drauge vaidinti įvairiuose spektakliuose ir per tą laiką nė krislo pašaipos ar pavydo iš Antano nepatyrėm, nors jis savo žiniomis ir apie vaidybą, ir apie teatrą mane buvo žymiai pralenkęs.

Antano pagarba buvau apdovanota gal todėl, kad buvau Vilniaus krašto dukra, daugeli metų iki tol gyvenusi Vilniuje. O Vilnių jis nepaprastai mylėjo. Gražiausi, gabiausi jo eilių posmai — Vilniui skirti. Jis mylėjo kiekvieną Vilniaus kampelį. Net ir žvaigždės spindėjo jam daug šviesiau Vilniaus padangėje. Deja, jis ir aš ir tūkstančiai kitų buvome išblokšti iš tų padangių, kur žvaigždės švietė daug šviesiau, kur ir numirti nebūtų taip sunku.

Po kelių ilgų, nelemų metų vėl susitikome. O tai buvo Vokietijoje, kai a.a. Juozas Gučius, režisierius, didžiausias teatro entuziastas, dramos aktorių nemažą

sambūrį suorganizavo. Čia pastatytas lengvo žanro „nutikimas“ — Antano Rūko „Bubulis ir Dundulis“. Pats autorius vaidino romantišką, jo širdžiai labai mielą Girdžių. Šiame jo veikale lietuviškas kaimas ne vyžotas, bet pasakiškai gražus, o jo gyventojai tik dėl niekų susipyksta, bet čia pat taikosi, jaunimas mylisi, visos bėdos laimingai baigiasi.

Antano svajonėse Lietuva graži, jos gyventojai geri, gražūs. Tai tokią Lietuvą jis svajojo ir tokią Lietuvą jis savo raštuose vaizdavo. Nuostabu. Nuo pat vaikystės, skurde augdamas, jokios pagiežos niekam neįtę. Tik norėjo, kad jo numylėtoji tėvynė visi būtų sotūs, šviesūs ir laimingi.

Gyvenimo negailestingai perskirti, vėlei susitikome Chicagoje. Čia Antanas jau buvo vedęs, dviejų sūnų (Dobilo ir Lino) tėvas, kasdieninę duoną pelnė, kaip ir daugelis kitų išeivių, fabrike. Sunkios tai buvo „naujakurio“ dienos, bet pilnos vilčių, kad sūnūs, kaip ažuolai, užaugs ir kad Lietuva ir toliau bus gyva. Tai dėl to reikia vargti ir dirbti. Antanas gyveno su šeima nedideliame, bet jaukiame butelyje, kurio durys visada būdavo plačiai atvertos šeimos draugams. Čia nerasi prabangos, bet daug širdies ir šilumos.

Laikas bėgo. Rūkai, kaip ir dauguma mūsų, pabėgėlių, truputį prisigyvenę jau ir namus suskato „užpirkti“. Jau ir vaikai, ir Antanas savo darbovietėje taip pat „paaugo“, ir tada... ta „sunki ir ilga“ liga jo jėgas pakirto. Ieškojome, bet neradome tinkamų žodžių jo fizinį ir dvasinį skausmą nuraminti. Stovėdami, be žodžių, prie jo lovos ligoninėje, jutome jo neišmatuojamą skausmą, skiriantis su savo šeima ir neprimatant jokio laisvės žiburėlio jo numylėtai Lietuvai, jo pasakišajam Vilniui.

Marija Lemešytė-Dikininė

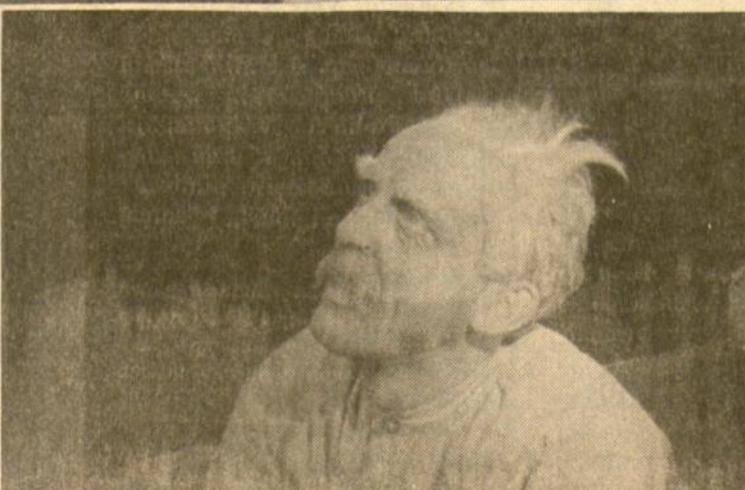
Prisimenam Antaną Rūką...

Pasakoja aktoriai Algimantas Dikinis ir Marija Lemešytė-Dikininė

Vieneri metai žmogaus gyvenime trumpa akimirka. Dvidešimt akimirkų — dvidešimt metų be Antano Rūko. Paliko jis mus 1967 m. liepos mėn. 21 d. Šiandien norisi akimirksniai grįžti praeitin, pro laiko ūkanas pažvelgti į per anksti išėjusio draugo veidą.

Pirmą kartą sutikau Rūką 1943 metais Vilniuje „Vaidilos“ teatre. Aš pradėdantis aktorius, Antanas jau pilnai „įsipilietinęs“ jauname ir veržiamame „Vaidilos“ teatre. Žinia, būta žiūrovų, kurie ateidavo teatran Rūko pažūrėti: jojo sukurto tėvo Blaumanio „Indranuose“, pabalusio ir tinginystėje paskendusio Gulio Nicodemi „Gatvės vaikė“, o gal nerūpestingo lėbautojo Anspacho „Vidurnakčio vaiduokliuose“ ar pagaliau romantiškojo Ottavio Alfred de Musset „Marijanos kapriuose“ ir daugelio kitų jo vaidmenų, kuriuos Antanas kūrė sumaniai ir spalvingai. Regiu, kaip gyva, Antaną repeticijų pertraukų metu, visada su knyga rankoje. Jis troško žinių, o gal ieškojo naujų polėkių savajai kūrybai. Kaip gaila, kad karo audros užbaigė kūrybingo ir daug žadančio jauno „Vaidilos“ teatro egzistenciją.

Ir štai, dviračiu keliaudamas per Vokietiją, 1945 metais užtinku Antaną Wuerzburgo išeivių stovykloje. Sutiko mane jis šiltai — draugiškai. Juk abu buvę „vaidiliškai“. Netrukus mūsų keliai vėl susiduria Detmole, kur įsisteigė Lietuvių dramos teatras „Aitvaras“. Čia 1946 metais išvysta scena Rūko „Bubulis ir Dundulis“, sumaniai režisuojamas Jurgio Blekaičio, sudėtyje dalyvaujant Daliai Kubertavičiūtei, Danutei Jasikaitei, Marijai Lemešytei, Henriui Kačinskui, Vytautui Valiui, Romui Veselauskui (Vie-

Keletas Antano Rūko vaidmenų Vilniaus „Vaidilos“ teatre 1942-44 metais: Ottavio („Marijanos kaprizai“), Freiris („Vidurnakčio vaiduokliai“), Tėvas („Indranai“), tarnas Lioferis („Kolega Kramptonas“).

ALOYZO BARONO NOVELĖS KONKURSAS

Lietuvių rašytojų draugijos valdyba sudarė 1987 metų Alojzo Barono novelės konkurso vertinimo komisiją iš Daliaus Sruogaitės-Bylaitienės, Adolfo Markelio ir dr. Alfonso Šešplaukio-Tyruolio. Novelės rankraščius siusti pasirašius slaptyvardžiu, į atskirą užlipintą voką įrašant vardą, pavardę ir adresą. Nereikalaujant, nelaimėję premijos rankraščiai nebus grąžinami. Rankraščius siusti iki 1987 m. rugpjūčio 1 d. šiuo adresu: Adolfas Markelis, 1836 South 49th Avenue, Cicero, Illinois 60650.

Premija už novelę — 500 dol. Jos mecenatas — Juozas Mikonis.

Buvome liudininkais Romoje

(Atkelta iš 1 psl.)

keliu paragintų kiekvieną vykstantį išgyti nedidelę vėliavėlę. Gal ir ne visi būtų atsiėmę, bet jei tūkstantis ar du būtų turėję trispalvę ir jas iškėlę bazilikoje ir aikštėje popiežiui kalbant, šimtai tūkstančių turistų pajustų, kad esame didelė, gerai organizuota, disciplinuota, susipratusi grupė. Deja, buvo tik dvi ar trys vėliavos.

Išsišokimas

Jeigu buvo kai kurių nesklandumų, jie atsirado dėl stokos patyrimo. Juk tokia šventė mūsų istorijoje bene pirmą, neskaitant šv. Kazimiero jubiliejaus, kai suvažiavusių buvo gal tik ketvirtadalis to, kas buvo dabar. Pagaliau Romoj tik saujelė lietuvių kunigų, ir jie visi buvo persidirbę. Visi netobulumai atleistini. Organizatorių atsakomybė ir jų pareigos buvo labai sunkios.

To negalima tačiau pasakyti apie planuotą bandymą sumenkinti ar net sunieškinti, sudrumsti visa tai, kas ten ką tik įvyko. Dar neišėjus iš Šv. Petro bazilikos po iškilmingų pamaldų, kai visi savo širdyse jautė pakilimą, lyg išsineštų brangų deimantą, prie durų buvo dalinami lapeliai anglų kalba, kuriuose paeigiamas jubiliejus, jį pavadinant paprastu „lenkų imperialistinės ambicijos palaikymu“. Tokioje vietoj, tokiu momentu! Kam tuo pasitarnauta? Ar dėl to tik jie

Lietuvos 600 metų krikšto sukakties ir arkivyskupo Jurgio Matulaičio palaimintuoju paskelbimo proga Romos „lietuviškose dienose“ susitiko ir gražus būrys mūsų rašytojų. Čia juos matome aikštėje prie Šv. Petro bazilikos, Vatikane. Iš kairės į dešinę: Česlovas Grincevičius, Adol-

fas Markelis, Kazys Bradūnas, Nijolė Jankutė-Užubalienė, sesuo Ona Mikailaitė, Bernardas Brazdžionis, Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis, tėvas Leonardas Andriejus, OFM, ir Paulius Jurkus.

keliavo per Atlantą? Kad apsi-juoktų, parodytų savo ignoranciją istorinių faktų komplekse? Jeigu kas ir yra nukentėjęs nuo lenkų, tai ar bazilikoje, kur ilsisi kaulai to, ant kurio kaip ant uolos Kristus pastatė meilės Bažnyčia, vietoj krikščioniško atleidimo net ir priešams, reikėjo reklamuotis su savo kerštu ir ne-

apykanta? O gal tai tik neapgalvotas kieno išsišokimas, kai laikui atėjus ir iš gyvenimo daug ko pasimokius pradeda gal-
lėtis.

Viską susumavus, Krikščio-nybės jubiliejaus minėjimas ir arkivyskupo Jurgio Matulaičio beatifikacija buvo istorinis įvykis

ji mačiusiems ir nemačiusiems, o Lietuvos vardo iškelimas, išgar-sinimas visam pasauliui iš Am-žinojo miesto — neįkainojamas. To nenupirksi, nepasieksi nė už milijoną ar šimtus milijonų do-lerių. Labiausiai už tą viską turime dėkoti Jonui Pauliui II.

Č.G.

„Hear us, o Lord!“

Bendras ispūdis? Teigiamas. Buvo, žinoma, ir nesklandumų, bet kur jų nebūna... Buvo galima kai ką geriau atlikti, bet juk po laiko visi gudrūs...

Iškilmes Romoje atvyko daug tautiečių, nuotaika buvo pakili, naujas Palaimintasis arki-vyskupas Matulaitis saldžiai šypsojosi, žvelgdamas į susi-rinkusius jį pagerbti Švento Petro bazilikoje, pats popiežius prabilo lietuviškai. Ko daugiau lietuvei ar lietuviui norėti, ar ne?

Ir kas sugundė mane dar dieną prateisti viešnage po didžiųjų iškilmių? Reikėjo sėsti į traukinį, lietuviškos dainoms dar aidint ausyse, ir atsisveikinti su Amži-nuoju miestu, paskutinį kartą jam pamojuojant per audienciją nusipirkta lietuviška trispalvė — sudie, sudie! Ir kas sugundė dar kartą paskaityti visiems išdalytą iškilmių programą ir akimis užkliūti už pranešimo, kad San-ta Maria Maggiore bazilikoje pirmadienį bus aukojamos lietuviškos mišios už arki-vyskupą Matulaitį, kurioms

vadovaus Telšių vyskupas Anta-nas Vaičius?

Susirinko pilna bažnyčia lietuvių ir nelietuvių. Iš-killmingai įgygiavo du svečiai kardinolai, lietuviai vyskupai ir pasigėrėtinas būrys užsienio lietuvių kunigų. Gražu. O kai vyskupas Vaičius, truputį žemačiuodamas, pradėjo mišias, lietuviams tvėrė už paširdžių, savo kalbą ir čia išgirdus. Ir tada... Per garsikalbį kažkas aiš-kiausia amerikiečių tarme pranešė sekančios giesmės puslapį. Ir angliškai suskambo giesmė. Ir lietuviškų mišių svajonė užgeso, kaip užpūsta altoriaus žvakė. Nes po to lietuviškus žodžius buvo galima kone ant pirštų suskaiciuoti. Kai nebeužteko anglų kalbos, dvasi-ninkai mišių eigą pajavairino lotynų ar italų kalbomis. Dievą malonės prašė — angliškai. Dalis maldininkų atsakė — angliškai: „Hear us, o Lord!“. Tik iš bažnyčios gelmių vis pasigirdavo pavienių balsų: „Išklausyk mus, Viešpatie!“. Evangelija — angliš-

kai. Pamokslas angliškai. Tik pačioje mišių pabaigoje trumpą lietuvišką žodį tarė vyskupas emeritas Antanas Deksnys. Ką gi, ir už trupinius reikia dėkoti.

Savo tėvų ir protėvių kalbos nemokantiems Amerikos lietuviams, niekas negaili mišių anglų kalba. Dieve duok mišių už arkivyskupą Matulaitį visomis pasaulio kalbomis! Ir kuo daugiau, tuo geriau. Antradienį juk buvo mišios už Matulaitį loty-niškai, o trečiadienį lenkiškai. Kodėl negalėjo ketvirtadienį būti angliškai? Arba rytą angliškai ir po pietų lenkiškai? Arba kodėl antradienio mišių nebuvo galima angliškai? Arba rytą angliškai? Kodėl LIETUVIŠKOSIOS mišios nukentėjo? Lenkai trečiadienį ne-rado reikalo į savo mišias už arki-vyskupą Matulaitį įvesti net ir jo gimtosios lietuvių kalbos. Ir tei-singai padarė. Bet lietuviai lietu-viškose pamaldose nesugebėjo apsieiti be anglų kalbos... Ačiū Dievui, bent Lietuvių operos cho-ras per mišias giedojo lietuviškai, bet tai juk reikalo neišgelbėjo. Kiek kovojome ir tebekovojame su savo tautos lenkinimu bei rusi-nimu! O dabar patys laisvuose

Vakaruose savo noru amerikie-tinamės. Ir pikta. Ir liūdna. Ir gėda.

Gaila senučių lietuvių vie-nuolių iš Belgijos, kurios krim-tosi, negalėdamos suprasti „lietuviškų“ pamaldų. Gaila iš visų pasaulio šalių suvažiavusių lietuvių, kuriems anglų kalba tiek pat svetima, kaip rusų. Gaila tų lietuvių, kurie, kad ir mokė-dami angliškai, norėjo su Dievu šia ypatinga proga santykiauti savo tautos kalba. Gaila Telšių vyskupo ir kunigų delegacijos iš Lietuvos, kurie taip džiaugėsi sekmadienį susirinkusiųjų lietuviškumu, kai Švento Petro aikštėje sklido dainos „Lietuva, brangi“ garsai. Gaila ir visų tėvų, kurie savo vaikams stengiasi įdiegti meilę lietuvių kalbai. Iš tikrųjų kam gi ji reikalinga, ta lietuvių kalba? Juk užsienyje galime ir be jos apsieiti...

Eglė Juodvalkė

Tomo Venclovos kūryba Lenkijoje

1986 metais oficiali Lenkijos leidykla „Państwowy Instytut Wydawniczy“ išspausdino Czesławo Miłoszo poetinių ver-timų knygą „Mowa wiazana“ (Darni kalba). Šalia Charles Baudelaire, Oskaro Milašiaus, William Blake, Thomas Stearns Eliot, Walt Whitman, Robert Burns, William Butler Yeats, Federico García Lorca, Konstan-tinos Kavafis ir kitų poetų kūrinių į ją įtrauktas ir Tomo Venclovos eilėraštis „Dialogas žiemą“ (Rozmowa w zimie). Knygos įžangoje pateikta žinių apie eilėraščio autorių.

Tomo Venclovos eilėraščiai ir essay plačiai spausdinami Lenkijos pogrindyje, bet jo kūrinio pasirodymas viešojo spaudoje anapus geležinės uždangos yra precedento neturintis įvykis.

• **Motina gailėtingoji**, kun. dr. Juozo Prunskio parašyta reli-ginių minčių knyga (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1957), šių metų gegužės mėnesį buvo pakartotinai skaitoma viešai kai kuriose Lietuvos bažnyčiose.

Antanas Rūkas

KUO GI AŠ KALTAS

Kuo gi aš kaltas, kad toks nerimtas, kad toks, kaip vėjo botagas. Iš mėlyno rojaus žvaigždėlės krinta ir linksmos dega.

Kuo gi aš kaltas, kad man pagailo tokių mažiukų daiktelių, kaip baltakriaunio lenktinio peilio ir karklo dūdėlės.

Kuo gi aš kaltas, kad tos žvaigždėlės mėlyną naktį krito iš rojaus, o aš, išpjuvęs karklo dūdėlę, amžiną giesmę giedojau.

Giesmė skambėjo per žemę miela, žiedas ir lapas drauge skambėjo, o ją nešiojo, aukštai iškeles, nerūpestingas vėjas.

Dėl to nerimtas gulsiu į grabą, po karklo krūmu toks išsitiesiu, mano žvaigždėlei krinant ir degant, karklo dūdėlės giesmę girdėsiu.

LAIŠKAS BERŽELIUI

Ak, berželi žalias, mano tiek lankytas! Kaip tu besvyruoji vakarėlis, rytas?

Kas tave aplanko tamsią naktį gaudžia? Kas lapelį žalią prie širdies priglaudžia?

Stovi tu ten vienas ir liūdnei dūmoji... Kad turi širdelę, nieks nepagalvoja.

Ir manęs neguodžia. Kartais nusijuokia, kad man baisiai trūksta net berželio tokio;

kad aš toks benamis, niekad nemylėtas, kad gražiausiam mieste nerandu sau vietos.

Niekad nesurasiu. Pas tave sugrįšiu ir, lyg mylimiausią, kaip lankiau — lankysiu.

ŽVAIGŽDELĖ

Kiek dangių žvaigždelių! Koks skaistumas šviti! Tik mano žvaigždėlės niekur nematyti.

Visą naktį vaikštau po dangum didingu — svetimos žvaigždėlės lyg nereikalingos:

rieškučias prisemčiau palypėjęs bokštan, bet... nėra žvaigždėlės, kur atrasti trokštu.

Neieškok, berneli, ant Dunojaus kranto, ir tavęs žvaigždėlė Vilniuj nesuranda.

Juk tavo žvaigždėlė, blykštanti, geltona, verkia apkabinus bokštą Švento Jono.

MELANCHOLIJA

Už lango praviro lėtai lietus lynoja, toks liūdnas, įkyrėjęs, nuobodus. Užgeso širdyje žarijos suliepsnojusios ir, rodos, niekad, niekad neatbus.

Tarytum šimtas šimtmečių, šniokštimas šitas vis spraudžiasi nušiurpusion širdin. Kaip paukštis, iš šviesių namų išklyst išvytas, keliauju, lydimas klaikaus kažin.

Kad trenktų bent audra ir debesį praplėštų - tą šraistę melancholijos skaudžios.

Dailininko Žibunto Mikšio lino raizginys — viršelis Antano Rūko eilėraščių rinkiniui „Bokštai, meilė ir buitis“ (Chicago, 1951).

Žmogus — ir menkas vergas sau, ir didis viešpats, ir kūdikis, užgriūtas nežinios.

O kaip manai? Ar ten, virš bokštų, lyja irgi? Tenai... toli... namuos. Pilies gatvę sruvena vandenys pakalnėn. Nieks negirdi, kaip šnekas jie, kaip mini gal tave.

Norėčiau ten dabar stovėti — lai skruostus prausia virš bokštų kabantis dangus brangus; nušluostyčiau, nusišypsočiau ir neklausčiau, ar ašaros čia buvo, ar... lietus.

VIENIŠAS ŽIBINTAS KASDIENĖJ GATVĖJ

Pro medžių virpančias šakas, iš kabančio žemai pajudusio dangaus lėtučiai krinta snaigės švelnios. Langai seniai jau užpūtė šviesas, ir tamsuma — kaip sieloje paklydusio žmogaus ir slystančio pakalnėn.

Kasdienė gatvė nelauktai išnyra iš kažkur ir dingsta nežinon, tarytumei žmogus į nykią ateitį... Žinau, ne nauja visa tai: žavėjotės žiemos naktim žaviom, bet... ateityje žūstančio žmogaus nematėte.

Žmogus — prie gatvės svetimos, prie vienišo žibinto neižiūrimoj naktį, kur švelnios snaigės patylučiais krinta. Langai seniai jau skendėja sapnuos, tiktai pro virpančias šakas šviesa blyški apšviečia nuo žibinto.

Ir iš pačių gražiausiųjų sapnų langai nubus, kasdienė gatvė išsities skambėt gyvenimui, ir užgesins tarnautojas tą vienišą žibintą, bet jau žmogaus tada nebus, tik pėdos, vedančios kažkur į nežinia, ir joms pridengt švelnutės snaigės krinta.

PLĖŠIMAS

Žalius signalus prabėga mašinos. Neatsigrįždamos lekia tolyn. Didžiulį miestą tamsa apkabinus. Miestas igrimzdęs naktin.

Prožektoriai švysteli juodas patiltes, paglamonėja juodas gatves. Tik didžiosios aikštės šviesa apipiltos, bet tokios negyvos, kaip mes.

Raudonas signalas markstos prie kelio. Mes susigūžę, stovim ties juo. Kažkas nepažįstamas leteną kelia, ir rodos... širdis mums sustos.

Ar rėksi nerėksi — tik aidas nulinkčios, skambėdamas gatvių miegūstais keliais, šlamės žalio vėjo linguojamos vinkšnos, ir niekas, o niekas, o nieks neateis.

O tas nepažįstamas leteną kelia, nuplėšia apsiąstus nuo mūsų pečių ir nuogus paleidžia ant skambančio kelio, kur tiek platumos, tamsumos, paslapčių.

Mes buvom ne kartą mūs žemėj turtingi ir vargšai jau buvom takuos praeities. Tai kas, kad vidurnaktį nuogus nyrėngė, širdies juk vis tiek niekuomet neįspėš.

Pakelį i į Roma, studijuojant dar ir maršrutą Rhein... Iš kairės: Kazimiera Bradūnienė, Česlovas Grincevičius,

Paulius Jurkus ir Kazys Bradūnas.

Nuotrauka Algimanto Kezio

Stratfordo festivaly:

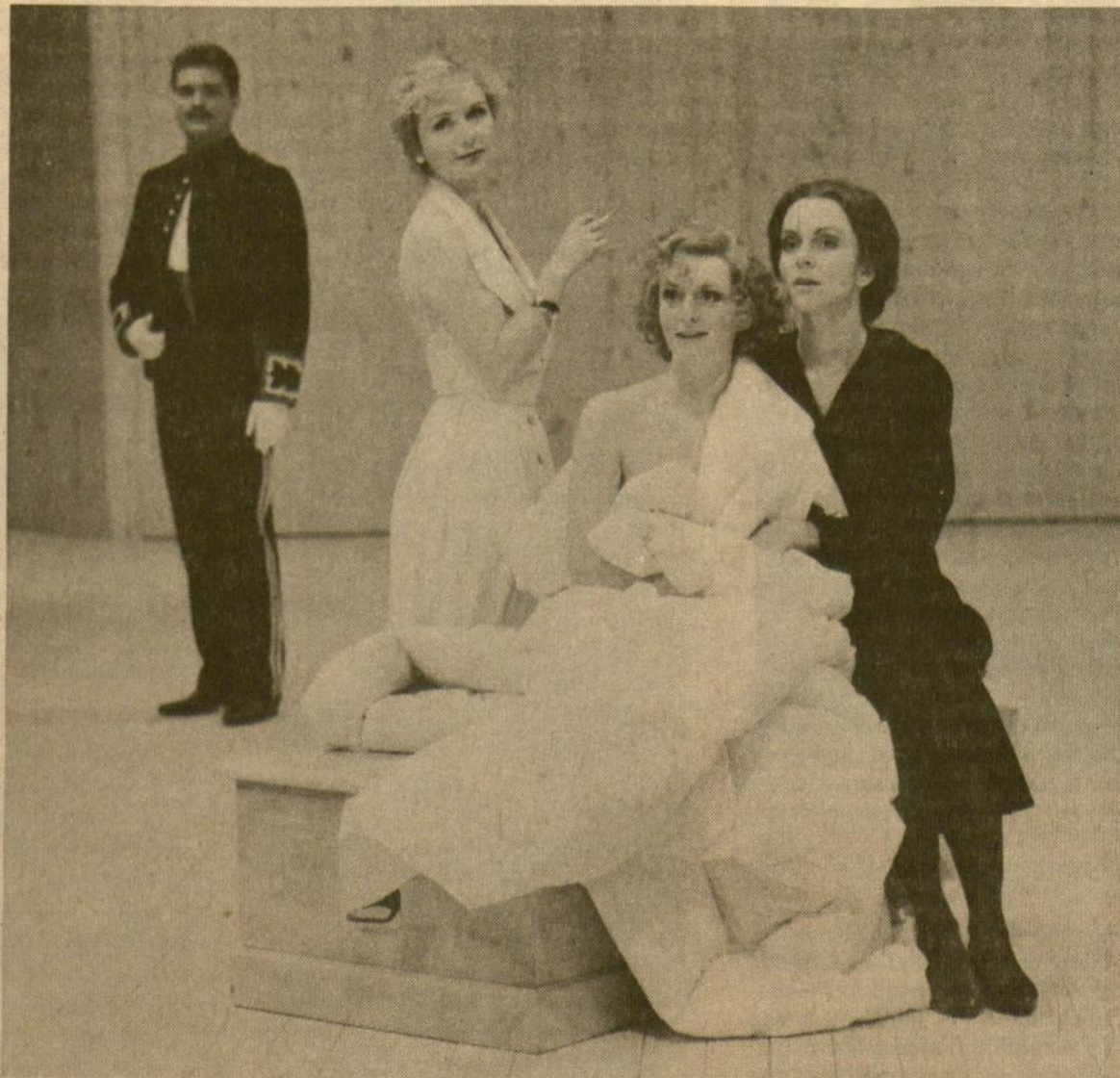
Romeo ir Julieta po keturių šimtmečių

ALFONSAS NAKAS

Beveik dvylika šimtų mylių važiuojant pamatyti dešimtį kandiškio Stratfordo festivalio spektaklių, pirmuoju (1987 m. liepos mėn. 3 d.) pasirinkau William Shakespeare „Romeo and Juliet“. Ši drama jau tris kartus man Stratforde matyta, knygoje įsiskaityta ir dar važiuojant pasikartota, regis jokių staigmenų nebeturėjo duoti, net kai ją režisuoja Robin Phillips. O vis dėlto...

Prasidėjo tokiu kamputu, sakytai, gotiškų judesių baletu, kurį šoko turbūt visi veikėjai, sportiškai aprenkti, plokščias baltas kaukes užsidėję. Užbaigę abiem tragedijos herojam scenos centre delnus suartinus, bet nesuglaudus. Tokiais ar panašiais šokiais pradėtos ir užsklęstos beveik visos mizanscenos, tik didžiajame pokylyje Capuletų rūmuose, kur šokta ilgiausiai, apranga jau buvo balinė ir be kaukių, išskyrus Romeo grupę, lengvu apdaru ir kaukėta.

Ponus Capuletą ir Montague esam pratę matyti senus, apstulčiusius, barzdotes. Jų ponias — viduramžes, brangiose, bet sunkiose sukniose skendinčias, tirštai grimuotas, kartais panėsinčias į mūsų Aušros laikotarpio „močiutes senglavėles“. Ir ta Auklė (Nurse), kad ir kaip aštraus, dviprasmiško liežuviu pokalbiuos su Romeo draugais-pusbernais, kai kuriuose pastatymuose panėšedavo į Lietuvos bažnytkaimio davatką. Čia visi jie ir jos — vargiai keturių dešimčių. Auklė (jos rolę puikiai atliko Nancy Palk), nors juodai aprenpta nuo galvos iki kojų, bet lengvais drabužiais, pusaukščiais bateliais. Ji tokia jaunatviška ir patraukli, kad galėjo pati Julieta vaidinti (viena Stratfordo Julieta yra buvusi bene 37-rių). Lady Capulet (Marion Adler), apsirėngusi ištisai baltai, su giliom iškirptėmis ant krūtinės ir nugaros, pergrimuota irgi galėjo tikti Julietos rolę. Ji nuolat iš stiklinės kažką gėrė (tik jau ne vandenį ir veikiausiai ne vaisvandenis), o retkarčiais ir

Scena iš Šekspyro „Romeo ir Julietos“ Stratfordo festivaly: Richard March (Balthasar), Marion Adler (Lady Capulet), Susan Coyne (Julieta) ir Nancy Palk (Auklė). Nuotrauka Michael Cooper

užsirūkydavo. Taip, taip, šių dienų cigaretę, kenkiančią plaučiams!... Lygiai jaunas Capuletą vaidinęs Peter Donaldson turėjo vešlius juodus ūsiukus (be jo, regis, tik dar vienas veikėjas su ūseliais, o barzdoto — anei vieno). Kaip geras despotas jis pasireiškė, tramdydamas sūnėną Tybaltą (Nigel Hamer), bet kai ėmė terorizuoti Julieta (Susan Coyne), kam ši atsisako tekėti už grafo Paris (John Ormerod), griaudėti ant žmonos ir pagaliau skėlė antausį Auklei, tai iš nuostabos ir baimės visi susigūžė. Ak, reportažo pradžioje nepasakiau, kad čia vadinama „young company“, kad tai Third Stage pastatymas. Užtat įsidėmėkit pa-

vardę: Peter Donaldson. Nebabejojau, kad kitais metais jis vaidins Avon ir Festivalio teatrų didžiosiose scenose. Pastatymo jaunimas, kurio šioje tragedijoje, kaip žinote, labai gausu, pats jaunatviškiausias, vikriausias, karštakošiausias. Dėvėjo šiuolaikiniais lengvais rūbais, sportinėm palaidinėm, avėjo sportinius baltus ar spalvotus batelius. Pokylyje, kaip minėta pradžioje, buvo apstu vakarienių drabužių. Kai kurios scenos stovėjo ant vulgarumo briaunos (elgėsi su Aukle, tarpusavy vėrų glostymasis, pasakojant sapnus). Bet visai į lankas nebuvo įsėita.

Tiek Julieta — Susan Coyne,

ties Romeo — Albert Schultz, buvo savo vietose, bet stebuklų neparodė. Abu sensualūs, abu daug ir vykusiai dejavo, vaietojo, aimanavo, jis gal net per daug, nebevyriškai. Bet kai visi keliai vedė į mirtį, tai už aimanas negali nė kaltinti...

Aplamai, spektaklis geras, įdomus, ypač jaunimui. Jei kas iš jaunimo mano šitą reportažą skaito, patariu sušiuolaikintą „Romeo and Juliet“ Stratforde pamatyti. Veiksmas vyksta ne Veronoj prieš keturis šimtmečius, o Londone, Muenchene, Toronte ar Chicagaj dabar, tarp antrojo ir trečiojo pasaulinių karų.

1987.VII.5

Chicagos teatruose

Baigiančių universitetą miuziklas

Jaunų profesionalų aktorių grupė, kurią sutelkė The New Turners teatras, 1225 West Belmont, Chicagoe, stato muzikinę komediją „Doonesbury“, pavadintą pagal vieno charakterio pavardę. Komedijoje vaizduojamas universitetą baigias studentiškas jaunimas 1960-me dešimtmety. Libretą ir dainų tekstą sukūręs G.B. Trudeau, už savo komiškų piešinių ciklą „Doonesbury“ laimėjęs Pulitzer premiją. Melodijų kompozitorė — Elizabeth Swados, laimėjusi Obie premiją. Režisierius Byron Schaffer, Jr. su magistro laipsniu iš Northwestern universiteto ir su daktaratu iš Ohio valstybinio universiteto. Choreografas Charlie Misovye — Loyola universiteto dėstytojas. Šitokia gerai pasiruošusi vadovybė davė patrauklų spektaklį.

Vaidinime daug solo, duetų ir grupinių dainų, atliekamų išlavintais balsais, sujungtų su patyrusių aktorių vaidyba. Čia

„Doonesbury“ spektaklio aktoriai: (iš kairės) Randal Boger (Roland), Jeff Talbott (Mike Doonesbury), Jennifer Nees (Boopsie) ir Tim Ortmann (Zonker).

skamba dainos apie mokslo baigimą, apie įdomią naktį, apie draugystę, vaišes, saulėnimąsi, namus, daugiabučius, apie motiną ir kitos. Visas spektaklis gana švarus. Slinktyje — didelis judrumas, su politiniu humoru, dabarties visuomenės iškrypimų satyra. Aktoriai nors jauni, bet pasiruošę. Randal K. Boger yra pats režisavęs pastatymus, Collette Hawley baigusi Loyola

universitetą. Kim Mallery su mokslo laipsniu iš Northwestern universiteto. Rebecca McCauley turi magistrą iš Goodman teatro mokyklos, Jennifer Neesėjusi studijas Oklahomos universitete, Jeff Talbott, vaidinantis Mike Doonesbury, turi bakalaurą iš Nebraskos universiteto. Muzikinę palydą sudaro cello, pianinas, klaviatūra (keyboards) ir mušamieji.

Juoz. Pr.

Nauji leidiniai

• AIDAI Nr. 2 (1987). Trimėnesinis kultūros žurnalas. Redaguoja Leonardas Andriekus, OFM. Administruoja Benvenutas Ramanauskas, OFM. Redakcijos ir administracijos adresas: 361 Highland Boulevard, Brooklyn, New York 11207. Metinė prenumerata — 20 dol., atskiras numeris — 5 dol.

Kęstutis Girnys straipsnyje „Branduoliniai ginklai: strategija ir dorovė“ skaitytoją supažindina su trimis strategijomis: užtikrinto abipusio sunaikinimo, lankščios reakcijos ir karo kovojimo. Branduoliniai ginklai sukelia didelių problemų. Autorius apsisotja prie dviejų klausimų: 1) kaip branduolinių ginklų vartojimą vertina tradicinė teisingo karo teorija, 2) ar doroviniu požiūriu leistina turėti abipusio sunaikinimo, lankščios reakcijos ir karo kovojimo, kurio įvykiai lyg matomi Chagall vitražais: „Sėdėjau ir rūkiau, žvelgdamas į langelį ant raudonojo cerpių stogo. Ir tuomet išvydau tai, ką kažkada vaizdavausi. Längas atsivėrė ir pro jį klijom į priekį išskrido liesas kūnas: rankos ištiestos, delnai prispausti prie siaurų šlaunų, veidas atgręžtas į platų žvaigždėtą dangų. Pro langelį tyliai išskrido Gudukas, mano brolelis, ir nulekė tolyn virš stogo, virš kaminų, link gardžiai kvepiančių pievų, link upės, link vilnjančių jAVų laukų, vis tolyn ir

šintis Tarybų Sąjungai ir nepasiduoti jos šantažavimui“.

M.J. Adomaitis duoda atsiminimų nuotrupų: „Arkivyskupas Jurgis Matulaitis Kaune“. Jurgis Gimbutas rašo apie „Būdingąsias medines bažnyčias ir varpines Lietuvoje“. Algirdas Budreckis nagrinėja senovės lietuvių tikėjimą ir jų prieššinimą krikščionijai. Vladas Šlaitas spausdina tris eilėraščius. Numerio staigmena — Sauliaus Tomo Kondroto apybraiža „1982 metų progreso idėja“. Tai fantastiškas pasakojimas, kurio įvykiai lyg matomi Chagall vitražais: „Sėdėjau ir rūkiau, žvelgdamas į langelį ant raudonojo cerpių stogo. Ir tuomet išvydau tai, ką kažkada vaizdavausi. Längas atsivėrė ir pro jį klijom į priekį išskrido liesas kūnas: rankos ištiestos, delnai prispausti prie siaurų šlaunų, veidas atgręžtas į platų žvaigždėtą dangų. Pro langelį tyliai išskrido Gudukas, mano brolelis, ir nulekė tolyn virš stogo, virš kaminų, link gardžiai kvepiančių pievų, link upės, link vilnjančių jAVų laukų, vis tolyn ir

tolyn, palikdamas mane vieną pasaulyje“.

„Is minties ir gyvenimo“ skyriuje A. Kučiūnas prisimena Vladą Jakubėną. Saulius Pašilis rašo apie latvių literatūrą sovietinėje santvarkoje. Pluoštas kultūrinio gyvenimo kronikos. Skyriuje „Knygos“ Juozas Žiogas recenzuoja Mykolo Sluckio romaną *Medžliepis*. Vincas Trumpa sutinka Zenono Ivinskio *Rinktinių raštų* antrąjį tomą. J. Jakštas įvertina Prano Čepėno *Naujųjų laikų Lietuvos istorija* antrąjį tomą. Alė Rūta supažindina su architekto Vl. Zubovo knyga apie mokslininką jėzuitą Tomą Žebrauską. Kunigo Jeržio Popieliškos pamokslų knyga *Mano kryžiaus kelias* apibūdina jį.

Numeris iliustruotas lietuvių dailininkų kūrinių nuotraukomis, o prie Jurgio Gimbuto straipsnio — medinių bažnyčių paveikslų albumas.

• THE OBSERVER vol. 4 no. 5 (May 1987). Mėnesinis laikraštis anglų kalba, leidžiamas Amerikos Lietuvių Romos Katalikų Federacijos, 4545 West 63rd Street, Chicago, Illinois 60629. Vykdomasis redaktorius — Jonas Kuprys. Metinė prenumerata — 10 dol. Atskiro numerio kaina — 1 dol.

Šio numerio akcentas — Lietuvos krikšto sukakčiai ir persekiojamos Lietuvos Katalikų Bažnyčios padėčiai, ypač iki šiol nepaleistiems sąžinės kaliniams. Rašoma apie Lietuvių Operos siemetinį „Parduotosios nuotakos“ pastatymą. Informuojama apie JAV lietuvių katalikų veiklos planus. Leidinys ypač patrauklus savo meniška išvaizda ir pažangia spausdimo technika.

Grožinės literatūros leidybinė etika

Kultūrinių ryšių su tautiečiais užsienyje „Tėviškės“ draugijos Vilniuje leidžiamas laikraštis *Gimtasis kraštas* š.m. liepos 2-8 d. 27 numeryje spausdina įvairių pokalbininkų pokalbį su išsėvijais atvykusiais, laikraščio žodžiais tarant, „grupe tautiečių kultūros veikėjų“. Lietuvos valstybinio leidyklos, poligrafijos ir knygos prekybos reikalų komiteto pirmininko pavaduotojas Rimgaudas Mališauskas pokalbyje sumini keletą išsėvijų rašytojų, kurių knygos, taipgi jo žodžiais tarant, „artimiausiu metu“ bus išleistos Lietuvoje.

Tarp ten suminėtujų yra ir mano pavardė. Man tai buvo naujiena, nes ligi šiol šiuo autoriniu reikalu nė viena okupuotos Lietuvos leidykla nėra manęs kontaktavusi, nei gavusi leidybinį mano sutikimą. Toks tenykštės knygų leidybos žingsnis yra akivaizdus literatūros pasaulyje įprastos leidybinės etikos nepaisymas, neetiškas veiksmas, nežiūrint kieno ir kur jis būtų praktikuojamas.

Kazys Bradūnas

Fotografas vasarą

KAZYS DAUGĖLA

*Sveiks, svietai margs! Šventes
pavasario šventes;
Sveiks ir tu, žmogau! sulaukęs vasarą
mielą.
Iš Donelaičio „Metų“*

Pavakariop mano New Hampshire pamiškės kieme zuja švento Jono vabalėliai. Spragsi žalsvai melsvi žibureliai. Negi jie su savimi nešioja mažus foto aparatėlius ir paspaudę mygtukus mėgina apšviesti prietemą? Virš kūdros zirzė įkryūs uodai, visiškai nepajėgdami nustelbti garsaus varlių kurkimo. Už virtuvės durų, kažkur miško oloje palikusi žinduolių vaikų, krapštosios meškėnienė (rakūnienė), laukdama į pieną pamirkytos duonos. — Žinau, — kalbu su ja lietuviškai, — vasara jau čia, už savaitės atvesi pulkėlį pudeliukų vakarienei, nepajėgdama žindyti augančių prieauglių. Tai bus fotografavimo!

Su Joninėmis saulė persirito per ilgiausią šviesos dieną ir, atrodo, per visą liepos mėnesį laikosi tam pačiam aukštume, sivilindama visus, kas tik juda ar tupi ant žemės. Pavasario darbų derliai bręsta, gyvenimo tempas lėtėja, prasideda laukų atostogų metas, — visų, bent kokių aparatėlių nešiojančių fotografų, nuotraukinė rugiapjūtė.

Ilgos vasaros dienos šviesa keičiasi. Stipriausia, pietų meto

saulės šviesa, nėra palanki gerai nuotraukai. Fotografuojant veidus gaunami nepageidaujami šešėliai akių įdubime, po nosimi ir smakru. Pastatų ir gamtovaizdžio apšvietimas kraštutiniškai kontrastinis. Betgi, ryto ir pavakario šviesa yra puiki. Žinoma, tos šviesos krypties fotografas negali pakeisti pagal savo norą. Jis gali tik sukinėti judantį

objektą arba laukti kantriai (kartais kelias valandas arba visą pusdienį), kol šviesos spindulių kryptis „glostomai“ (mažu kampu) palies nejudomą objektą. Ryto ar pavakario šviesa yra švelni. Jos apšviesti objektai gaunami be nepageidaujamų kontrastų.

Vasaros oras gali būti kaprizingas. Graži saulėta diena pasikeičia, kai staiga iš vakarų (manajame Amerikos pakrastyje) atplaukia tamsūs debesys. Šiame

natūraliame gamtos reiškinyje eilinis žmogus tik artėjančią audrą matė. Fotografas į šį gamtos fenomeną žiūri kitaip. Jis mato, kaip tamsūs debesys, vienas per kitą besiversdami, kyla aukštyn ir aukštyn į saulės pusę. Kraštovaizdis dar saulės šviesoje, kuri su tamsejančiu debesų fonu intensyvėja. Anksčiau vos pastebimi medžiai, pastatai, laukai, vanduo dabar patys pradeda šviesti, spalvos sužiba nauju šviežumu. Visa tai gali tapti vos keletą minučių, po kurių tolygiai pilkas tamsumas viską paslepia.

Dažnai matomą su debesėliais saulėtą dangų galima paversti į audringą, panaudojus baltai juodam filmui raudonus filtrus. Su tais filtrais (nuo oranžinės iki tamsiai raudonos spalvos) fotografuojant, filmo apšvietimas turi būti trigubai ar keturgubai ilgesnis. Gaunamas vaizdas, kuriame dominuoja beveik nerealiūs kontrastai: nuo visiškai juodo iki tyrai balto. Tokia nuotrauka gali būti kompoziciškai stipri ir įdomi, jei iš jos bus pašalinti žiūrovui nesuprantami elementai.

Aplinkumų pakeitęs vasaros atostogų metu, pastabas fotografas suranda naujus motyvus. Ežerai, vandenynas, kalnai, kiti miestai, o kai kada ir svetimi kraštai ir žmonės prašosi fotografuoti. Žmonės prašosi fotografuoti, apsiginklavirusio aparatu ir paprastu, spalvotu ar skaidriu filmais. Renkant parodines iš daugelio atostoginių nuotraukų, reikia atsižvelgti į kompozicinius reikalavimus. Nesigilinant į

Vasara New Hampshire.

Nuotrauka S. Daugėlienės

Vasara Lietuvoje.

Nuotrauka Kazio Daugėlos